

ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Τασούλα Τσιλιμένη
Επίκουρος Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
tsilimeni@uth.gr

ΓΕΝΙΚΑ

Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο ανήκει στον ευρύτερο χώρο του παιδικού βιβλίου και αποτελεί μια κατηγορία η οποία διαθέτει τη δική της δυναμική και τη δική της αυτοτέλεια, ως αποτέλεσμα ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που το διέπουν. Διερευνώντας την εξέλιξή του, ιδιαίτερα όπως αυτό διαμορφώθηκε την τελευταία εικοσαετία, διαπιστώνουμε τη σημαντική θέση που κατέχει ανάμεσα στα άλλα είδη παιδικού βιβλίου.

Η θέση αυτή και ο ρόλος του, ως πρώτη αναγνωστική εμπειρία του παιδιού, ενισχύουν την έρευνα και τον προβληματισμό γύρω από θέματα που το αφορούν.

Στην εξέλιξή του διήλθε πολλά στάδια τα οποία σχετίζονται με τους εκάστοτε στόχους της αγωγής και τη θέση της φαντασίας στην εκπαίδευση.

Στο διάστημα της εικοσαετίας που πέρασε, καταγράφονται νέες θεωρήσεις που αφορούν το εικονογραφημένο βιβλίο σε παγκόσμιο επίπεδο, οι οποίες ασχολούνται με ζητήματα όπως η σχέση της εικόνας με το κείμενο, η τεχνοτροπία, η αφηγηματική αυτονομία της εικονογράφησης, ο ρόλος της σε σχέση με την αναπαράσταση της ορατής πραγματικότητας, η νεωτερικότητα σε μορφή και περιεχόμενο κ.α.

Ένα ζήτημα που αναδεικνύει τις νέες προοπτικές και διαστάσεις της εικονογράφησης και το οποίο θα αποτελέσει σημείο ευρύτερης διερεύνησης, τοποθετήσεων και συζητήσεων, είναι αυτό το οποίο αφορά τη σχέση της εικόνας με το κείμενο. Ο διαχωρισμός σε *ερμηνευτική* και *αφηγηματική* εικονογράφηση, εκφράζει απόψεις βάση των οποίων η εικόνα άλλοτε επεκτείνει εννοιολογικά το κείμενο, άλλοτε απλά αποδίδει τις λέξεις του κειμένου ή και ανατρέπει τα λεγόμενα του κειμένου.

Σχετικά με τον προσδιορισμό του όρου:

Σημειώνεται μια δυσχέρεια για να αποδοθεί ένας ορισμός που να παρουσιάζει με πληρότητα το είδος, καθώς αυτό εμπεριέχει πλήθος βιβλίων με ετερόκλητα στοιχεία που ανήκουν σε διαφορετικές υποκατηγορίες (λογοτεχνικά και μη λογοτεχνικά είδη βιβλίων).

Αρχικά το στοιχείο που λαμβάνονταν υπόψη για τον εννοιολογικό προσδιορισμό ήταν η αναλογία εικόνας και κειμένου. Οι έρευνες έδειξαν ότι αυτό που καθορίζει το εικονογραφημένο δεν είναι η ποσότητα αλλά η λειτουργικότητα της εικόνας μέσα στο κείμενο.

Η συζήτηση για την ορολογία απασχολεί διεθνώς τους ερευνητές καθώς μένουν ακόμη πολλά ζητήματα ανοιχτά και υπό συζήτηση.

Στην Ελλάδα χρησιμοποιείται ο ίδιος όρος και για το *illustrated book* (υπερέχει το κείμενο, η ιστορία εξελίσσεται μέσα στις λέξεις) και για το *picture book* (το τελικό προϊόν είναι συνεργασία εικόνας και κειμένου γιατί κανένα από μόνο του δεν αποδίδει την αληθινή εκδοχή). Τα όρια μεταξύ των δυο αυτών κατηγοριών δεν είναι διακριτά.

Σε μια προσπάθεια απόδοσης ενός ορισμού για λόγους πρακτικότητας, λαμβάνοντας υπόψη τους μέχρι σήμερα ορισμούς άλλων μελετών στην επιχειρούμε τον εξής προσδιορισμό:

Το εικονογραφημένο βιβλίο είναι μια ειδική κατηγορία βιβλίου λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του(ενδοκειμενικών και εξωκειμενικών). Συνήθως πρόκειται για μια αφήγηση ιστορίας που γίνεται κατανοητή με τον συνδυασμό εικονογραφικού και κειμενικού σώματος. Απευθύνεται κυρίως σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας.

Γενικά επισημαίνουμε περιπτώσεις κατά τις οποίες:

- α) η εικόνα «αναμεταδίδει» ό,τι και το κείμενο με αποτέλεσμα να ενισχύεται το δεύτερο,
- β) η εικόνα αναλαμβάνει έναν διευκρινιστικό και βοηθητικό ρόλο,
- γ) η αφηγηματική φωνή της εικόνας ξεπερνά όσα το κείμενο εξιστορεί
- δ) η εικονογράφηση αφηγείται αυτόνομα και συμβολικά.

Η ευελιξία της μορφής και η πολυμορφία των δειγμάτων, οδηγούν τους μελετητές να αποφαίνονται ότι το *εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο δεν είναι μόνο για παιδιά*.

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΥ

A. Θεματολογία:

- α) οικογένεια, από την προσωπική ζωή του παιδιού(προσαρμογή σχολείο...)
 - β) κοινωνικά ζητήματα(φιλία, ειρηνική συνύπαρξη, αποδοχή του «άλλου»)
 - γ) προστασία περιβάλλοντος
- κ.α.

B. Πολυτροπικότητα/Διακειμενικότητα/ Ανατροπή

Η αξία και η σπουδαιότητά της σχετίζεται όχι μόνο με την απόκτηση αναγνωστικής εμπειρίας από την πλευρά του αναγνώστη, αλλά με την ανάπτυξη της κριτικής ικανότητά του μέσω της κατασκευής/ανακατασκευής νοημάτων, συνειρμών κ.λ.π. Ιδιαίτερα συχνή είναι η τεχνική της μεταμυθοπλασίας με την μορφή της ανατροπή. Στο πλαίσιο αυτό ανατρέπονται στερεότυπα ιδεολογικής φύσης.

Γ. Ήρωες/χαρακτήρες

- α) παιδιά της ηλικίας στην οποία απευθύνεται το εικονογραφημένο
- β) ζώα
- γ) αντικείμενα
- δ) φανταστικές υπάρξεις

Δ. Ο αφηγητής

- α) ομοδιηγητικός
- β) ετεροδιηγητικός
- γ) πολλαπλή εστίαση

Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΥ

Πρώτος και μοναδικός στόχος είναι η απόλαυση των αναγνωστών μέσω της ανάγνωσης.

Απαραίτητη η διασφάλιση της αυθεντικής και εκούσιας ενασχόλησης των παιδιών με τα «παιχνίδια με τα εικονογραφημένα».

Βασική προϋπόθεση γνωριμίας των παιδιών με στοιχεία του βιβλίου. π.χ. συγγραφέας, εικονογράφος, σελιδοποίηση, «σαλόνι», ταπετσαρία, τίτλος, ψευδότιτλος, γραμματοσειρά, μέγεθος γραμμάτων, κ.α.

Η αξιοποίηση εξαρτάται από: 1. τις δυνατότητες και ιδιαιτερότητες του ίδιου του βιβλίου. 2. από τους παιδαγωγικούς στόχους του εκπαιδευτικού(π.χ. ερωτήσεις σχετικά με το θέμα που αναπτύσσει το βιβλίο)

Αξιοποίηση εικονογράφησης, αξιοποίηση κειμένου, το βιβλίο ως σύνολο.

Τρόποι επεξεργασίας: Ανάγνωση σε: α) ολιγομελή ομάδα β) σε όλη την τάξη γ)από τον/την εκπαιδευτικό δ)από τα παιδιά

Γενικά: Διαθεματική προσέγγιση: Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα.

Γλώσσα, Μαθηματικά, Φυσικές επιστήμες, Ιστορία, Εικαστικά, θέατρο

Ειδικά: με βάση την πολυτροπικότητα, τη διακειμενικότητα σε εικόνα και κείμενο(μουσική, φιλμ, χορό, ζωγραφική, ενδοκειμενικές συνδέσεις ...)

Ενδεικτικές προτάσεις εφαρμογής:

Γενικά:

- ✓ Δείχνει εξώφυλλο και ζητά γνώμη παιδιών για περιεχόμενο
- ✓ Ξεφυλλίζουν και αναγνωρίζουν τους ήρωες(πρωταγωνιστές και μη) και τις μεταξύ τους σχέσεις
- ✓ Πριν διαβάσουν το βιβλίο επιχειρούν αν εξιστορήσουν/μαντέψουν την ιστορία από την εικονογράφηση(δεν είναι πάντα εφικτό και εύκολο).Οι μεγαλύτεροι γράφουν το κείμενο κάτω από κάθε σελίδα(εφόσον πριν έχει φωτοτυπηθεί με καλυμμένα τα σημεία του κειμένου)
- ✓ Διαβάζουν το κείμενο: α)κοιτάζοντας απλά τις εικόνες β) τελειώνοντας την ανάγνωση, ξαναγυρίζουμε στην εικονογράφηση επιμένοντας στην παρατήρηση των εικόνων και σε σχολιασμό
- ✓ Εντάσσουν έναν ήρωα ή κάτι που απεικονίζεται στη εικόνα μόνο στη βασική δομή της ιστορίας
- ✓ Προτείνουν άλλους τίτλους
- ✓ Δεν ανακοινώνει ο εκπαιδευτικός το κλείσιμο της ιστορίας, αλλά ζητά να το μαντέψουν τα παιδιά(το ίδιο και για την εικονογράφηση π.χ. τι νομίζεις ότι επιλέγει να απεικονίσει ο ζωγράφος)
- ✓ Ανατρέπουν το τέλος της ιστορίας.
- ✓ Σε φωτοτυπία σκηνή./εικόνας προσθέτουν ένα στοιχείο δικό τους
- ✓ Επιλέγουν αν εικονογράφησαν με δικό τους τρόπο την ιστορία(πριν ή μετά την επεξεργασία-παρατήρηση εικονογράφησης)
- ✓ Αποδίδουν μέρος ή το σύνολο ως κόμικς
- ✓ Εντοπίζουν τα σημεία διακειμενικότητας και τα σχολιάζουν. Ανατρέχουν στην πηγή
- ✓ Παιχνίδι με το «ποιος μιλάει» «τι βλέπω»(εντοπίζω την οπτική)